

of motivation as a psychological factor of political behavior on the electoral choice of a person), *Visnyk L'viv's'kogo universytetu, Serija filos.-politolog. studii*, Vyp.6, s.209–216.

16. Gerasina, L.M., 2010. 'Problema vplyvu pravovidomosti na kul'turu politychnogo vyboru ljudyny (The problem of the influence of legal consciousness on the culture of political choice of a person)', *Visnyk Nacional'noi jurydychnoi akademii Ukrainy imeni Jaroslava Mudrogo*, №3, s.207–217.

17. Noskov, V., 2005. 'Pravovidomist' u social'no-politychnomu rozvytku ljudyny (Consciousness in the socio-political development of man)', *Politychnyj menedzhment*, №5, s.125–133.

18. Shveda, JuR., 2010. 'Vybery ta vyborchi systemy. Jevropejs'ki standarty ta dosvid dlja utverzhennja demokratii (Elections and electoral systems. European standards and experience for the consolidation of democracy in Ukraine)' v *Ukrai'ni*, L'viv, 462 s.

19. Duhnevych, VM., 2015. 'Polityko-pravova svidomist' osobystosti ta stanovlennja gromadjans'koi pozycji' molodi (The political and legal consciousness of the individual and the formation of a civic position among the youth)', *Naukovi studii iz social'noi ta politychnoi psihologii*, Vyp.35, s.216–230.

20. Buchyn, MA., 2016. 'Evoljucija demokratychnykh pryncypiv vyboriv ta osoblyvosti i'hn'oi realizacii' v *Ukrai'ni*: avtoref. dys. ... d.polit.n.: 23.00.02 (Evolution of democratic election principles and peculiarities of their implementation in Ukraine: author's abstract. dis ... Doctor of Political Sciences: 23.00.02)', *L'viv's'kyj nacional'nyj universytet imeni Ivana Franka*, L'viv, 42 s.

21. Skrypnyk, Je., 2016. 'Pravova kul'tura ta i'i' znachennja v duhovnomu rozvytku osobystosti (Legal culture and its importance in the spiritual development of personality)', *Religija ta Socium*, №1–2 (21–22), s.88–94.

22. Volkovyc'ka, NO., 2009. 'Problemy deformacii' pravovoi' svidomosti i rozvytok demokratii' v *Ukrai'ni* (Problems of deformation of legal consciousness and development of democracy in Ukraine)', *Derzhava i pravo*, Vyp.46, s.63–69.

23. Kozjubra, MI., 'Dotrymannja vymog verhovenstva prava – zaporuka zabezpechennja vyborchyh prav gromadjan ta potreb suspil'stva (Compliance with the rule of law is the key to ensuring citizens' suffrage and the needs of society)'. [online] Dostupno: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11426/Kozyubra_Dotrymannya_vymoh_verkhovenstva.pdf?sequence=1

24. Kljuchkovs'kyj, JuB., 2011. 'Vyborchi systemy ta ukrai'ns'ke vyborche zakonodavstvo (Election systems and Ukrainian electoral legislation)', K.: *Chas druks*, 132 s.

25. Spivak, V., 2007. 'Problemy rozvytku pravovoi' kul'tury vyboriv: zarubizhnyj ta ukrai'ns'kyj dosvid (Problems of development of the legal culture of elections: foreign and Ukrainian experience)', *Visnyk Central'noi vyborchoi komisii*, №1 (7), s.56–65.

26. Myn'kovich-Slobodjanyk, OV., 2013. 'Spivvidnoshennja pravovoi' i politychnoi' kul'tur: do postanovky problemy (Ratio of legal and political cultures: to the problem)', *Chasopys Kyi'vs'kogo universytetu prava*, №3, s.34–37.

27. Koval', IM., 2015. 'Pravovidomist' osoby jak kryterij vyznachennja i'i' pravovogo mentalitetu (Consciousness of the person as a criterion for determining its legal mentality)', *Visnyk Nacional'ного universytetu «L'viv's'ka politehnika». Jurydychni nauky*, №825, s.155–161.

28. Bun', VV., 'Elektoral'na kul'tura jak faktor elektoral'noi povedinky (Electoral culture as a factor of electoral behavior)'. [online] Dostupno: <https://sci.house/menedzhment-scibook/elektoralna-kultura-yak-faktor-elektoralnoji.html>

29. Kozlov's'kyj, AA., 1999. 'Pravo jak piznannja: Vstup do gnoseologii' prava (Right as knowledge: Introduction to gnoseology of law)', Chernivci: *Ruta*, 295 s.

30. Bojchuk, MA., 2012. 'Demokratychnyj proces v *Ukrai'ni*: problema vyboru i mehanizmiv realizacii': avtoref. dys. ... d.f.n.: 09.00.03 (The democratic process in Ukraine: the problem of choice and implementation mechanisms: author's abstract. dis ... Doctor of Philosophy: 09.00.03)', *Nacional'nyj pedagogichnyj universytet imeni M. P. Dragomanova*, K., 30 s.

Gioane I. M., applicant, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

The main aspects of the study of the political choice process

The problem of political choice is analyzed; political choice is characterized as a multi-component process, the defining aspects of consideration of which are

the philosophical, psychological, economic, sociological aspects, etc.; the author emphasizes their unity, the interaction of theory and practice, the deep awareness of the problem and the availability of the will to make a decision. A random (emotionally determined) choice can lead to a not-predicted result.

Keywords: man, politics, choice, education, culture, science, life experience.

* * *

УДК 323.272(477)«2013/2014»

Сич О. М.,

кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, голова Івано-Франківської обласної ради (Україна, Івано-Франківськ), sycho@ukr.net

Вплив українських націоналістичних структур на перебіг Революції гідності 2013–2014 рр.

Автор досліджує вплив українських націоналістичних структур на перебіг Революції гідності 2013–2014 рр. На основі порівняльного аналізу стану націоналістичного руху в попередніх революційних подіях приходиться до висновку, що до її початку він підійшов у більш скрісталізованому вигляді. На початковому етапі революції незаперечним лідером націоналістичного руху була парламентська партія ВО «Свобода». На цей час раніше впливові націоналістичні структури перестали існувати, або втратили свій вплив, а інші перебували на етапі формування. На революційному Майдані ряд із них об'єдналися в конкурентний до «Свободи» громадський рух «Правий сектор», основу якого склали члени «Тризубу», УНА-УНСО, «Патріота України». Під час Революції гідності ВО «Свобода» та «Правий сектор» мали дисципліноване та ідейно мотивоване членство, володіли значним парамітарним досвідом, а тому вагомо впливали на організацію та функціонування революційного Майдану, на світоглядну трансформацію його учасників та післяреволюційного українського суспільства.

Ключові слова: націоналістичний рух, Революція гідності, революційний Майдан, парламентська опозиція, ВО «Свобода», «Правий сектор», політична конкуренція.

Регулярно повторювані в Україні протягом всього періоду її незалежності масові революційні збурення, нестабільна суспільно-політична ситуація після завершення Революції гідності 2013–2014 рр., активна участь у ній і загалом в політичному житті держави націоналістичних структур спонукають до системного вивчення цих процесів. Саме це зумовило здійснити аналіз впливу націоналістичних структур на перебіг Революції гідності.

З науковим опрацюванням різних аспектів цих подій виступили Р. Балабан, Т. Бевз, М. Вітенко, О. Єгрешій, Г. Зеленько, А. Киридон, Л. Кочубей, М. Кугуяк, Я. Потапенко, М. Рябчук, Е. Щербенко, В. Яремчук та ряд інших авторів. Революція гідності 2013–2014 рр. стала предметом аналізу для окремих «Бандерівських читань», що розпочалися ще під час Революції гідності і набувають щорічного регулярного характеру [19]. Декілька статей на вказану тему опублікував і автор дослідження.

В той же час, у наявних дослідженнях відсутній системний аналіз ролі націоналістичних структур у революційних подіях 2013–2014 рр. Його здійснення і є завданням цієї статті.

Якщо аналізувати революційні події в Україні періоду її незалежності у контексті концепції перманентної національної революції [див. 14] та порівнювати стан українського націоналістичного руху напередодні кожного із революційних зривів, то слід відмітити, що під час Революції на граніті 1990 р. він перебував у

зародковому стані, до Помаранчевої революції 2004 р. хоч і досягнув значного рівня організаційного розвитку, але перебував у кризі і був деконсолідований [див. 13], а в Революцію гідності ввійшов у більш скристалізованому стані. Парламентські вибори 2012 р. чітко розставили акценти впливовості у націоналістичному середовищі. З одного боку, його беззаперечним лідером стає Всеукраїнське об'єднання (ВО) «Свобода». У цих виборах партія отримала 10,44% голосів виборців у багатомандатному окрузі та ще 13 її кандидатів пройшли в мажоритарних округах. Таким чином, «Свобода» зуміла сформувати достатньо чисельну парламентську фракцію у складі 38 народних депутатів.

З іншого боку, раніше відомі націоналістичні організації або ж припиняють своє існування (Державна самостійність України – ДСУ), або ж стають не впливовими у політичному процесі (Конгрес українських націоналістів – КУН, Українська національна асамблея – Українська народна самооборона – УНА – УНСО, Громадська спортивно-патріотична організація (ГСПО) «Тризуб» ім. С. Бандери – «Тризуб»). КУН у цих парламентських виборах брав участь у блоці із партією «Народний Союз «Наша Україна»» («Наша Україна») та Українською народною партією (УНП) і таке об'єднання отримало 1,11% голосів. Частково возз'єднана у 2005 р. УНА під керівництвом Ю. Шухевича отримала передостанній результат – 0,08%. Не виходять за рамки громадсько-просвітницької діяльності Організація українських націоналістів-бандерівська (ОУН-б) та Організація українських націоналістів-мельниківська (ОУН-м), винятково в ніші молодіжно-вишкільної діяльності перебувають Молодіжний націоналістичний конгрес (МНК) та відбрунькований від нього у 2005 р. «Національний альянс». Створена у 2005 р. Українська націонал-трудова партія (УНТП) вже за рік трансформувалася у рух «автономних правих», який, в свою чергу, до 2011 р. розпався на ряд конкурентних груп. Соціал-національна асамблея (СНА), що виникла у 2008 р., також не змогла стати впливовим чинником політичного процесу [1, с. 172–173, 178].

Передреволюційний рівень впливовості відобразився і на участі націоналістичних сил у подіях Революції гідності. Домінуючі позиції в ній займали ВО «Свобода» та громадський рух «Правий сектор» (ПС).

Зокрема, ВО «Свобода» поряд із ВО «Батьківщина» та партією УДАР В. Кличка становили політичне ядро революційного Майдану. Відповідно, її лідер О. Тягнибок та провідні члени партії входили до керівних органів революційної опозиції – Штабу національного спротиву (ШНС) та Ради ВО «Майдан». Представники партії брали активну участь в організації медичного (С. Ханенко, А. Гук), тилового (М. Блавацький, І. Сабій), юридичного (О. Бондарчук, С. Кізін) та інформаційного забезпечення Майдану. Щодо останнього, то його сцена була придбана коштом заступника голови ВО «Свобода» І. Кривецького і утримувалася завдяки фінансовим ресурсам партії [8, с. 69–69]. Окрім цього, інформаційний супровід революційних подій здійснювали партійні проекти – радіо «Свобода» та газета «Твоя Свобода». Поряд з партнерами ВО «Свобода» пропорційно несла третину інших фінансових витрат на утримання революційного Майдану. Якщо експерти підраховали, що кожного дня на це потрібно було близько 1 млн. грн. і приблизно

третина цієї суми надходила від добровільних пожертв [16, с. 118–120, 223], то відповідно щоденний внесок ВО «Свобода» складав біля 200–250 тис. грн.

Звичайно, головним вкладом ВО «Свобода» у здійснення Революції гідності був її людський ресурс. Вже від самого початку силового протистояння партія здійснила масову мобілізацію своїх членів та проводила регулярну ротацію «сотень» для участі в столичних акціях протесту. На революційному Майдані постійно перебувало біля 1.5–2 тис. членів партії. Починаючи від перших сутічок 24 листопада під Будинком Уряду [8, с. 172; 16, с. 21–22] і до трагічних подій 18–20 лютого 2014 р. її члени були масово задіяні в усіх силових протистояннях, блокуваннях, пікетуваннях тощо. В більшій мірі силами партійного членства були захоплені і утримувалися Будинки профспілок, приміщення Київської міської державної адміністрації (КМДА), Міжнародний центр культури та мистецтва (МЦКМ) – колишній «Жовтневий палац», Український Дім [8, с. 44–48]. Її ж чільні члени були комендантами або співкомендантами цих приміщень. Закономірно, що партія понесла і найбільші серед інших політичних сил втрати на Майдані – 19 її членів навечно увійшли до списків Небесної Сотні. Незалежні експерти вказують, що серед інших партій ВО «Свобода» домінувала кількістю задіяного членства як на центральному Майдані у Києві, так і на всіх регіональних майданах від Галичини до Криму. Її участь зафіксована й у відсотково найбільшій кількості акцій протесту – 18% [15].

Принагідно слід відзначити, що у вже достатньо численній літературі про Революцію гідності – як в публіцистичній, так і науковій – проглядається тенденція до гіперболізації самоорганізаційного потенціалу та применшення ролі організованих політичних структур і зокрема тодішньої парламентської опозиції. Для прикладу, наведемо деякі із них.

Так, зокрема Р. Балабан стверджує: «Не будучи організованим політичними партіями, Майдан як синергетична сила змушений був передати свій політичний рупор. Причому цей «рупор» підхопили не політичні партії, а окремі особи – А. Яценюк, В. Кличко, О. Тягнибок, які для підвищення власного рейтингу актуалізували «майданівські партії» – ВО «Батьківщина», «УДАР», ВО «Свобода». Однак Майдан не мав єдиного центру управління та єдиної сили чи структури в своїй основі». Хоча при цьому автор визнає, що вони виступали «стабілізаторами» Майдану і його «перемовниками» [3, с. 127]. Впадає в очі недоречність вислову про «актуалізацію» партій, які в нещодавніх парламентських виборах здобули достатньо вагому підтримку населення України. Подібні твердження висловлює і Я. Потапенко: «Наступна важлива особливість Євромайдану, неодноразово підкреслювана його учасниками, експертами і науковцями, – це вказівка на неконструктивність уявлення про те, ніби лідери опозиції та партійні функціонери очолювали його і скеровували дії протестувальників. Будь-які розмови про «керуваність» Майдану і його абсолютну лояльність до Кличка, Яценюка, Турчинова і Тягнибока є цілковито безпідставними» [9, с. 9].

Не вдаючись у дискусію, оскільки ця тема виходить за рамки статті і потребує окремого аналізу, лишень відзначимо, що, відаючи належне самоорганізаційному

потенціалу революційного Майдану, не погоджуємося із таким однозначним запереченням ролі організованих політичних структур загалом і тогочасних парламентських партій зокрема у його функціонуванні та протистоянні з чинним політичним режимом. Наведені вище факти свідчать про протилежне. Вважаємо, що такі твердження, з одного боку, є інерційним проявом того протиставлення аполітичного Євромайдану організованим політичним силам, яке на початковому етапі Революції гідності у власних цілях технологічно тонко організовував і використовував чинний режим. З цього приводу М. Кугутяк та М. Вітенко, аналізуючи хронологію Революції гідності, відзначають: «ЗМІ поширювали думку, що один майдан хороший, а інший поганий; один функціонує у рамках законодавства, а інший – ні. Вже пізніше стало відомо, що в оргкомітеті обох таборів силовиками було введено своїх агентів, які вивідували інформацію, підлаштовували різні провокації, намагалися пересварити політиків від опозиції зі студентськими активістами» [18, с. 50]. А з іншого, вважаємо, що таке нігілістичне ставлення до ролі політичних партій в організації революційного Майдану загалом відповідає притаманній сучасному періоду тенденції постмодерного заперечення ролі і значення інституцій у житті суспільства [7, с. 211–216].

Офіційний опозиційний статус ВО «Свобода» на революційному Майдані завдав їй і суттєвих іміджевих втрат. Партія та її лідер поряд зі своїми політичними партнерами несли політичну відповідальність за перебіг революційних подій та долю задіяних до них людей. На нашу думку, участь лідера партії у переговорах з чинною владою та узгодження своїх позицій з ідеологічно несумісними партнерами свідчили про її політичну зрілість і свідому державницьку позицію. Але в той же час вони різко дисонували зі вже сформованим революційним іміджем. До того ж свободу дій керівництва партії обмежували і європейські та американські дипломати, які вимагали від парламентської опозиції дотримуватися винятково мирного характеру протестних акцій і застерігали від радикальних дій, погрожуючи відмовити в тій підтримці, якої у боротьбі з чинним режимом вкрай потребували опозиційні сили [8, с. 81–98]. Зважений характер дій голови ВО «Свобода» не відповідав революційним настроям учасників революції й це до того ж підсилювалося тою атмосферою неприязні до політичних лідерів Майдану, яку формували масово впроваджені серед учасників революції провокатори режимних силових структур.

На нашу думку, негативно переломним для іміджу партії моментом стали силові зіткнення на вул. Грушевського 19–24 січня 2014 р. Відповідно до сформованої канви спілкування з дипломатичними колами ніхто з представників парламентської опозиції не міг взяти на себе відповідальність за ці події. В т.ч. не могла цього зробити і ВО «Свобода», хоча її члени масово брали участь у тих протистояннях. «Першою людиною, яку заарештували на Грушевського, теж, до речі, був свободівець. Нам заборонили бути там, Тягнибок сказав, що партію заборонять як екстремістську, але в нас було вже дві сотні заарештованих, потім дійшло до трьох сотень. Це вже так: або ми, або нас. Пам'ятаю холопці телефонують: Кириле, ми склали партійні прапори, знімаємо нашивки, йдемо на Грушу», –

згадував опісля К. Доленко [8, с. 181]. Керівництво ВО «Свобода» на цьому етапі цілком предметно розглядало такий же сценарій арешту її провідного членства та самої заборони партії, який спіткав націоналістичну організацію «Золотий світанок» у Греції [17].

В умовах ескалації силового протистояння партія все більше занурювалася у політичну іміджеву пастку. З одного боку ситуація вимагала нарощувати дипломатичні зусилля для відвернення кривавої розв'язки, а з іншого такі дії все більше руйнували її усталений революційний імідж.

В той же час, чим більших іміджевих втрат на Майдані зазнавала ВО «Свобода», тим динамічніше лідируючі націоналістичні позиції на ньому і в суспільстві займав громадський рух «Правий сектор». Датою його створення вважається 28 листопада 2013 р., а назва походить від місця розташування в революційному наметовому таборі – справа від стели Незалежності біля пам'ятника Кию, Щеку та Хориву, засновникам Києва [2]. До руху увійшли як відомі націоналістичні організації, які напередодні революції перебували в кризовому стані і вже не відігравали суттєвої ролі у політичному процесі, так і ті, які здійснювали локальний вплив на суспільно-політичні процеси. Зокрема, для перших революція давала шанс на реанімацію своїх впливів, а другим – такий же шанс на повноцінну реалізацію. Не випадково ініціатором створення ПС вважають «Тризуб». До нього увійшли представники ще двох відомих націоналістичних структур – УНА–УНСО та «Патріот України», а також маловідомі широкому загалові організації «Білий Молот», «Чорний комітет», «Комітет визволення політв'язнів», близька до ВО «Свобода» «Карпатська Січ», окремі націоналісти та футбольні фанати. За свідченнями лідера ПС Д. Яроша кожне таке середовище нараховувало по 100–200 осіб, а сам «Тризуб» в передреволюційний період мав у своїх лавах десь біля 500–600 членів [8, с. 101–103]. Щоправда, після підпалу Будинку профспілок 18 лютого організація «Білий молот» вирішила змінити місце свого базування, разом із Комітетом визволення політв'язнів, «Патріотом України» і декількома сотнями Самооборони перебирається до КМДА та створює альтернативний «Правий сектор». Пізніше, вже 6 березня появляється заява ПС, що «Білий молот» виключено з ПС. Як випливає із інтерв'ю представника «Білого молота» В. Гораніна, підстави для розколу в ПС появилися значно раніше – ще в процесі спільної діяльності на Майдані [5].

На першому етапі революційних процесів ПС загалом був невідомий для суспільного загалу. Хоча, за деякими свідченнями, члени організацій, які пізніше увійшли до нього, брали участь в захисті студентів від побиття в ніч 30 листопада, у захопленні КМДА та в сутичках біля Адміністрації Президента 1 грудня. Після організації Самооборони Майдану ПС увійшов до його складу і значився однією із сотень під номером 23 (загалом сотень було 39) [16, с. 127–128]. Д. Ярош навіть стверджує, що «саме ПС організовував перші сотні Самооборони, яка потім стала тим, чим вона стала». На нашу думку, таке твердження є перебільшенням, бо перші загони Самооборони були сформовані на Михайлівській площі після розгону Євромайдану й тоді ПС ще не існувало. Після намагання силовиків зачистити Майдан в ніч з 10 на 11 грудня ПС перейшов на 5–ий поверх Будинку профспілок. Весь час він намагався зберігати автономію

у своїх діях. Як зазначають у своєму дослідженні брати Капранови: ««Правий сектор» на початках Євромайдану був переважно агітаційним і дискусійним майданчиком, далеким від сцени як територіально, так і ідеологічно» [8, с. 105–106].

Однак, починаючи з січня 2014 р. за ПС на революційному Майдані поволи починає закріплюватися неформальний статус лідера націоналістичного руху. Він не був зв'язаний політичною відповідальністю й тими дипломатичними умовностями, які обмежували дії конкурентної «Свободи». Атмосфера Майдану за визначенням потребувала революційного тренду й це вмільо використовували досвідчені політики УНА–УНСО, «Тризуба», «Патріота України», які об'єдналися під новим брендом «Правого сектора».

Зоряний час ПС настав 19 січня. В цей день на чергове віче у Києві зібралося біля 500 тис. учасників, обурених прийняттям «диктаторських законів» 16 січня. Перед його завершенням один із лідерів Автомайдану С. Коба несподівано зі сцени закликав блокувати парламент. Це виглядало позбавленим сенсу, оскільки в недільний день приміщення Верховної Ради було порожнім. Однак декілька сотень учасників Автомайдану направилися на Європейську площу. Вони зупинилися перед блокпостами підрозділів внутрішніх військ (ВВ) на початку вул. Грушевського. Поступово до цього місця підтягувалося все більше учасників протесту і за декілька годин їх кількість вже досягала тридцяти тисяч. Несподівано у простір між ними та бійцями ВВ увірвалася група з 30–40 осіб і зав'язала сутичку. За свідченнями очевидців вони скандували характерні для російських ультрас кричалки «Ану–ка, давай–ка...» [16, с. 172–173].

За свідченням Д. Яроша конфлікт на вул. Грушевського активізували саме учасники ПС. «Кажу Парубію: Андрію, дай мені сотню Самооборони додатково, і ми зможемо зробити прорив, далеко звісно не пройдемо, але ситуацію можна змінити. І дякую, що він дав не одну, а дві сотні, вони закрили нам фланги, а наші штурмові загони запалили автобус і пройшли вперед», – згадує він [8, с. 107].

В результаті, протистояння на вул. Грушевського набрало запеклого і масового характеру. Незалежно від контраверсійних суджень щодо того, хто і з якою метою його ініціював, воно набрало символічного характеру революційної боротьби проти чинної влади, яка «законами 16 січня» намагалася встановити диктаторський режим в Україні. В ньому масово брали участь учасники революції, незалежно від партійного приналежності, в т.ч. і члени парламентських опозиційних партій. У цьому випадку не має рації О. Стражний, стверджуючи що ні актив «Самооборони», ані опозиційні політики не підтримали протистояння на вул. Грушевського [16, с. 178]. Навіть поверхові підрахунки вказують, що на той час ПС не мав у своїх лавах тої чисельності людей, які брали у ньому участь. Проте, в силу вище описаних дипломатичних умовностей жоден із лідерів опозиційних парламентських партій не міг взяти на себе відповідальність за такі дії. В той же час цим результативно скористався «Правий сектор» та його лідер Д. Ярош. [10]. Як згадує учасник подій: «У лютому ми зіткнулися з тим, що ми всі стаємо «Правим сектором» десь у душі. Всі почали схилитися до силового розв'язання цього політичного конфлікту» [16, с. 228].

Після припинення активної фази протистояння на вул. Грушевського розпочалися переговори між лідерами парламентської опозиції та В. Януковичем. Щодо участі представників націоналістичних структур у них, то вони наклали неоднозначний і достатньо парадоксальний відбиток на їхньому іміджі. Так, за сам факт участі в таких перемовинах і навіть за те, що лідер «Свободи» О. Тягнибок потиснув В. Януковичу руку, він піддався жорсткій критиці на революційному Майдані. Хоча б, здавалося, потискання руки під час дипломатичних перемовин між опонентами є звичною протокольною річчю. Характерно, що ця критика була тенденційно адресована лишень О. Тягнибокові і не зачепила інших лідерів парламентської опозиції – А. Яценюка та В. Кличка. І в цьому, очевидно, можна вбачати прояв застосування технологій конкурентної боротьби навіть в таких критичних умовах. Коли ж після фінальної стадії переговорів О. Тягнибок, реагуючи на критичний суспільний резонанс, не потиснув руки В. Януковичу, то Майдан цього вже не зауважував [8, с. 155]. Проти О. Тягнибока, як лідера ВО «Свобода», цей факт «потискання руки» масово використовувався у президентській та парламентській виборчих кампаніях 2014–го. В той же час, його союзники А. Яценюк та В. Кличко й очолювані ними партії отримали високу електоральну підтримку.

В той же час слід зауважити, що існували також і таємні сепаратні переговори з В. Януковичем його майбутнього короткотермінового наступника О. Турчинова. Як згадує А. Мохник, кожен переговор лідерів опозиції з В. Януковичем відбувалися зі згоди Майдану і після їх проведення вони ж звітували перед ним щодо їх результатів. І тільки О. Турчинов проводив такі переговори без відома революційного Майдану та його політичних лідерів [16, с. 202; 8, с. 156].

Мав такі таємні переговори з В. Януковичем і лідер ПС Д. Ярош. Як на нашу думку, його дії в цей час загалом носили добре прорахований характер політичної технології, спрямованої на нарощування власного політичного рейтингу шляхом альтернативного до політичних лідерів Майдану, а зокрема до конкурентних О. Тягнибока і ВО «Свобода», позиціонування. Так, 1 січня до дня народження лідера ОУН С. Бандери ПС провів окремий від «Свободи» захід [11]. Характерно, що в цей час він ще не мав на Майдані такого резонансу, як масовий факельний похід «Свободи». Коли після 25 січня настало досягнуте внаслідок переговорів затишся, Д. Ярош продовжував закликати зі сцени Майдану до силових акцій проти влади (зокрема під час віча 10 лютого). Коли ж Рада Майдану прийняла рішення про т.зв. «мирний наступ», то Д. Ярош перед його початком навпаки звернувся із «вимогою до влади й опозиції поновити переговорний процес». Й натомість після трагічного протистояння 18 лютого, коли лідерам опозиції після ряду безрезультатних зустрічей з В. Януковичем таки вдалося досягти компромісу із ним, Д. Ярош через соціальну мережу Фейсбук озвучив відмінну позицію: «Хтось там хоче зупинити народне повстання шляхом проголошення фальшивого перемир'я. Офіційно заявляю: «Правий сектор» не підписував жодних угод і ні з ким ні про що не домовлявся, тому наступ повсталого народу має тривати». І в той же час сам провів таємні переговори

із В. Януковичем [16, с. 208, 214, 286, 298, 312]. А після них і після підписання «Угоди про врегулювання кризи в Україні» знову прозвучала альтернативна заява Д. Яроша, що «Правий сектор» не складатиме зброї до відставки В. Януковича з посади Президента і «готовий взяти відповідальність за подальше розгортання революції в Україні» [8, с. 162].

Коли інформація про таємні переговори Д. Яроша із В. Януковичем стала надбанням Майдану, це викликало якусь міру настороженості серед його учасників, однак не завдало йому особисто і ПС стільки іміджевого негативу, як О. Тягнибокові та партії «Свобода» переговори, що проводилися зі згоди Майдану. На нашу думку, це також є свідченням використання відповідних технологій в конкурентній політичній боротьбі, яка, як не дивно, не припинялася навіть у період найгострішого протистояння під час Революції гідності. Знову ж таки, члени «Свободи» та ПС однаковою мірою були задіяні в них під час найтрагічнішої фази 18–20 лютого, оскільки мали найбільше відповідного досвіду, в т.ч. і під час перебування у парамілітарних структурах. Однак після їх завершення знову почали діяти правила політичної конкуренції. Вже 27 березня, тобто менше як за місяць після створення післяреволюційного Уряду, ПС пікетував Верховну Раду і серед іншого вимагав віддати під трибунал экс-міністра оборони, члена ВО «Свобода» адмірала І. Тенюха [12].

Зрештою, така конкуренція в перспективі не принесла користі обом політичним силам і націоналістичному рухові загалом. Під час дочасних президентських виборів О. Тягнибок отримав 1.16% голосів, а Д. Ярош всього лиш 0,7%. В таких же парламентських виборах ВО «Свобода» не пододала прохідний бар'єр, набравши 4.71%, а ПС взагалі отримав 1,8%, так і не зумівши конвертувати свій високий революційний рейтинг в електоральний результат.

Натомість обидві політичні сили суттєво вплинули на світоглядну трансформацію революційного Майдану та українського суспільства загалом. ВО «Свобода» і «Правий сектор» окрім участі в протистоянні з силовими структурами владного режиму активно займалися пропагандою своїх ідей – видавали і розповсюджували листівки, газети, виходили в радіоетер, озвучували свої світоглядні засади зі сцени Майдану, в т.ч. і в прямому телеетері. В тому числі і вчиняли акції, які мали глибоко символічне світоглядне значення, як от повалення пам'ятника Леніну у Києві та публічні заходи для вшанування провідника ОУН С. Бандери. Так зокрема, коли 8 грудня активісти ВО «Свобода» організували знесення пам'ятника Леніну, це викликало однаково гостру реакцію як у представників чинної влади, так і в політичних партнерів. Таке несприйняття навіть висловила зі сцени Майдану його ведуча Руслана. Ситуація врегулювалася лишень після того, коли ряд європейських політичних діячів озвучили схвальну реакцію [8, с. 171–172]. В той же час ця акція викликала масовий «ленінопад» по всій Україні і до березня 2015 р. було повалено біля 600 пам'ятників Ленінові та іншим советським політичним діячам [18, с. 68].

Протестували політичні партнери «Свободи» і проти вивішування на фасаді КМДА портретів С. Бандери до дня його народження та планів націоналістів щодо публічного вшанування його пам'яті. Тож ВО «Свобода»

змушена була формально вивести своїх прихильників з Майдану Незалежності поза межі революційного табору і провести 1 січня святковий мітинг до 105-ї річниці від дня народження провідника ОУН біля приміщення КМДА [6]. Не менш феноменальними як для умов революції були й організовані активістами «Свободи» наукові «Бандерівські читання», що відбувалися 1 лютого у приміщенні КМДА [див. 4]. При цій нагоді слід відзначити і таку націоналістичну просвітницьку акцію, як організація членами КУН відкритої бібліотеки в наметовому революційному містечку [18, с. 86].

Члени та прихильники «Свободи», організацій, що входили до громадського руху «Правий сектор», інших націоналістичних структур відзначалися чіткою ідеологічною зорієнтованістю та дисципліною й становили активне ядро революційного Майдану. Своєю поведінкою та світоглядною переконливістю вони справляли позитивне враження на інших його учасників, впливали на формування їхнього світогляду та вели за собою. А оскільки Революція гідності після переможного завершення здійснила загалом світоглядний вплив на українське суспільство, то вона зокрема трансформувала на нього й ті націоналістичні ідеї, які на революційному Майдані опанували її учасників. Найсимволічніше вираження цього виявилось у масовому вживанні націоналістичного вітання «Слава Україні! Героям Слава!». Масовим в українському суспільстві воно стало вже на завершальному етапі і після революції. А на початку ведуча сцени Руслана навіть намагалася ставити на голосування питання про заборону вживати це вітання на революційному Майдані [8, с. 72]. Тепер же вітання «Слава Україні! Героям Слава!» є запровадженням, як і гімн ОУН «Зродились ми великої години», до офіційного використання в Збройних силах України (ЗСУ).

В підсумку можна стверджувати, що націоналістичні сили ВО «Свобода» та громадський рух «Правий сектор» відіграли вагомий роль у здійсненні Революції гідності. Маючи відповідний досвід діяльності в націоналістичних парамілітарних структурах, їхні члени сприяли побудові ефективного самозахисту учасників революційного Майдану і склали основу його силових структур. За визначенням сповідуючи революційні підходи до здійснення суспільних змін, ці політичні сили значно радикалізували перебіг революційних процесів і їм належить провідна роль у їх переможному завершенні. Складаючи активне організаційне і світоглядне ядро революційного Майдану, вони вагомо вплинули на світоглядну трансформацію як його самого, так великою мірою і українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Андрущенко, Е., 2015. 'Українські праворадикальні організації у контексті суспільно-політичних процесів (кінець 1980–х – 2015 рр.): Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01', Запоріжжя, 284 с.
2. 'А. Тарасенко фінським правим: ПС – приборчик відродження Європи Націй (інтерв'ю)', 30.01.2018. [online] Доступно: <https://pravyysektor.info/poglyad/tarasenko-finskyum-pravyum-ps-prybychnyk-vidrodzhennya-yevropy-nacyu-intervyu>, Дата доступу: 31.01.2018.
3. Балабан, Р., 2015. 'Майдан як політичний інститут', *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Ф. Кураса НАН України*, Вип.2 (76), с.113–131.
4. 'Бандерівські читання. Матеріали перших та других Бандерівських читань', 2015. *Упор. Т. Бойко, Ю. Сиротюк, К., Івано-Франківськ: Місто НВ*, 200 с.
5. '«Белый молот» Майдана: «Мы – не политические игрушки»'. [online] Доступно: <https://rian.com.ua/analytics/20140430/346505793.html>, Дата доступу: 01.03.2018.

6. 'День народження Бандери у Києві відзначали зі смолоскипами', 01.01.2014. [online] Доступно: <https://www.radiosvoboda.org/a/25218357.html>, Дата доступу: 04.03.2018.
7. 'Енциклопедія постмодернізму', 2003. *За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора: [пер. з англ. В. Шовкун; наук. ред. пер. О. Шевченко]*, К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 503 с.
8. Капранови Брати. 'Майдан. Таємні файли', 2017. К.: Нора-Друк, 320 с.
9. Потапенко, Я., 'Рецепція Євромайдану в сучасному українському соціокультурному дискурсі', *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Ф. Кураса НАН України*, Вип.4 (78), с.4–21.
10. '«Правий сектор» підтверджує свою участь у подіях на Грушевського', 20.01.2014. [online] Доступно: <https://www.radiosvoboda.org/a/25235105.html>, Дата доступу: 01.03.2018.
11. 'Правий сектор провів до дня народження Степана Бандери марш націоналістів', 03.01.2014. [online] Доступно: <http://banderivets.org.ua/pravyj-sektor-proviv-do-dnya-narodzhenya-stepana-bandery-marsh-natsionalistiv.html>, Дата доступу: 04.03.2018.
12. '«Правий сектор» штурмував будівлю Ради', 27.03.2014. [online] Доступно: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/27/7020561/>, Дата доступу: 01.03.2018.
13. Сич, О.М., 2017. 'Організація українських націоналістів і становлення структур сучасного українського націоналізму', *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*, Івано-Франківськ, №5–6 (41–42), с.181–194.
14. Сич, О., 2012. 'Перманентна національна революція: сучасний дискурс українського націоналізму', *Національна революція: загальноєвропейська традиція та український контекст. Матеріали міжнародної наукової конференції. Івано-Франківськ, 2–3 березня 2012 р.*, Івано-Франківськ: Лілея-НВ, с.508–517.
15. 'Справжнє обличчя Майдану: статистика протестів, які змінили країну'. [online] Доступно: <http://www.cedos.org.ua/uk/releases/35>, Дата доступу: 16.02.2015.
16. Стражний, О., 2016. 'Майдан. Події – свідчення – менталітет', К.: Дух і Літера, 360 с.
17. 'Сутинки для «Золотого світанку»', 2013. [online] Доступно: <http://megogo.net/ua/view/648761sutinki-dlya-zolotogo-svitanku.html>, Дата доступу: 04.03.2018.
18. 'Український Євромайдан. Прикарпатський вимір', 2016. *за ред. М. Кугутяка*, Івано-Франківськ: Манускрипт–Львів, 704 с.
19. 'Четверті Бандерівські читання «Як завершити українську національну революцію»: збірник матеріалів (2 лютого 2016 р., м. Київ)', 2017. *Упор. Т. Бойко, Б. Галайко, Ю. Сиротюк*, К.: Видавництво «Промінь», 416 с.
- V. Shovkun; nauk. red. per. O. Shevchenko], K.: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 503 s.
8. Kapranovy Braty. 'Majdan. Tajemni fajly (Maidan. Secret files)', 2017. K.: Nora-Druk, 320 s.
9. Potapenko, Ja., 'Recepcija Jevromajdanu v suchasnomu ukrai'ns'komu sociokul'turnomu dyskursi (Reception of EuroMaidan in contemporary Ukrainian socio-cultural discourse)', *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonacional'nyh doslvdzhen'im. F. Kurasa NAN Ukrai'ny*, Vyp.4 (78), s.4–21.
10. '«Pravyj sektor» pidtverdzuje svoju uchast' u podijah na Grushevs'kogo (The "Right sector" confirms its participation in the events of Hrushevsky)', 20.01.2014. [online] Dostupno: <https://www.radiosvoboda.org/a/25235105.html>, Data dostupu: 01.03.2018.
11. 'Pravyj sektor proviv do dnja narodzhennja Stepana Bandery marsh nacionalistiv (The right sector held the Nationalist March for Stepan Bandera's birthday)', 03.01.2014. [online] Dostupno: <http://banderivets.org.ua/pravyj-sektor-proviv-do-dnya-narodzhenya-stepana-bandery-marsh-natsionalistiv.html>, Data dostupu: 04.03.2018.
12. '«Pravyj sektor» shturmuval budivlju Rady (The "Right sector" stormed the Council building)', 27.03.2014. [online] Dostupno: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/27/7020561/>, Data dostupu: 01.03.2018.
13. Sych, OM., 2017. 'Organizacija ukrai'ns'kyh nacionalistiv i stanovlennja struktur suchasnogo ukrai'ns'kogo nacionalizmu (Organization of Ukrainian nationalists and the formation of structures of modern Ukrainian nationalism)', *Prykarpats'kyj visnyk NTSh. Dumka*, Ivano-Frankivs'k, №5–6 (41–42), s.181–194.
14. Sych, O., 2012. 'Permanentna nacional'na revolucija: suchasnyj dyskurs ukrai'ns'kogo nacionalizmu (Permanent national revolution: contemporary discourse of Ukrainian nationalism)', *Nacional'na revolucija: zagal'nojevropejs'ka tradycja ta ukrai'ns'kyj kontekst. Materialy mizhnarodnoi' naukovoї konferencii' Ivano-Frankivs'k, 2–3 bereznja 2012 r.*, Ivano-Frankivs'k: Lileja-NV, s.508–517.
15. 'Spravzhnje oblychchja Majdanu: statystyka protestiv, jaki zminyly krai'nu (The real face of Maidan: the protests that have changed the country)'. [online] Dostupno: <http://www.cedos.org.ua/uk/releases/35>, Data dostupu: 16.02.2015.
16. Strazhnyj, O., 2016. 'Majdan. Podii – svidchennja – mentalitet' (Maidan Events – evidence – mentality)', K.: Duh i Litera, 360 s.
17. 'Sutinky dlja «Zolotogo svitanku» (Twilight for "Golden Dawn")', 2013. [online] Dostupno: <http://megogo.net/ua/view/648761sutinki-dlya-zolotogo-svitanku.html>, Data dostupu: 04.03.2018.
18. 'Ukrai'ns'kyj Jevromajdan. Prykarpats'kyj vymir (Ukrainian EuroMaidan. Precarpathian dimension)', 2016. *za red. M. Kugutjaka*, Ivano-Frankivs'k: Manuskrjpt-L'viv, 704 s.
19. 'Chetverti Banderivs'ki chytannja «Jak zavershyty ukrai'ns'ku nacional'nu revoluciju»: zbirnyk materialiv (2 ljutogo 2016 r., m. Kyi'v) (Fourth Bandera Reading "How to Complete the Ukrainian National Revolution": a collection of materials (February 2, 2016, Kyiv))', 2017. *Upor. T. Bojko, B. Galajko, Ju. Syrotjuk*, K.: Vydavnyctvo «Promin'», 416 s.

References

1. Andrijshenko, E., 2015. 'Ukrai'ns'ki pravoradykal'ni organizacii' u konteksti suspil'no-politychnykh procesiv (kinec' 1980–h – 2015 rr.): Dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 (Ukrainian Right–Radical Organizations in the Context of Socio–Political Processes (End of 1980–2015): Dis. ... Candidate is Sciences: 07.00.01)', Zaporizhzhja, 284 s.
2. 'A. Tarasenko fins'kym pravym: PS – prybichnyk vidrodzhennja Jevropy Nacij (interv'ju) (A. Tarasenko to the Finnish right: FP – Supporter of the Revival of Nations of Europe (interview))', 30.01.2018. [online] Dostupno: <https://pravyjsektor.info/poglyad/tarasenko-finskym-pravym-ps-prybichnyk-vidrodzhennja-jevropy-naciy-intervyu>, Data dostupu: 31.01.2018.
3. Balaban, R., 2015. 'Majdan jak politychnyj instytut (Independence Square as a political institution)', *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonacional'nyh doslvdzhen'im. F. Kurasa NAN Ukrai'ny*, Vyp.2 (76), s.113–131.
4. 'Banderivs'ki chytannja. Materialy pershyh ta drugykh Banderivs'kyh chytan' (Bandera readings. Materials of the first and second Bandera readings)', 2015. *Upor. T. Bojko, Ju. Syrotjuk*, K., Ivano-Frankivs'k: Misto NV, 200 s.
5. '«Belyj molot» Majdana: «My – ne politicheskie igrushki» ("White Hammer" Maidan: "We are not political toys")'. [online] Dostupno: <https://rian.com.ua/analytics/20140430/346505793.html>, Data dostupu: 01.03.2018.
6. 'Den' narodzhennja Bandery u Kyjevi vidznachaly zi smoloskypamy (Bandera's birthday in Kyiv was marked with torches)', 01.01.2014. [online] Dostupno: <https://www.radiosvoboda.org/a/25218357.html>, Data dostupu: 04.03.2018.
7. 'Encyklopedija postmodernizmu (Encyclopedia of postmodernism)', 2003. *За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора: [пер. з англ.*

Sych O. M., PhD in history, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration and Local Government of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, head of Ivano-Frankivsk regional council (Ukraine, Ivano-Frankivsk), sycho@ukr.net

Influence of the Ukrainian nationalist structures on the course of the Revolution of Dignity of 2013–2014

In the article, the author investigates the influence of the Ukrainian nationalist structures on the course of the Revolution of Dignity of 2013–2014. On the basis of the comparative analysis of the nationalist movement state in previous revolutionary events he concludes that it became more crystalized before the Revolution. At the initial stage of the Revolution the parliamentary party «Svoboda» was the undisputed leader of the nationalist movement. At this time, previously influential nationalist structures ceased to exist, or lost their influence, while others were at the stage of formation. At the revolutionary Maidan, a number of them were united in the «Right Sector» public movement, which was competitive to «Svoboda» and based on the members of «Trident», UNA-UNSO, «Patriot of Ukraine». During the Revolution of Dignity «Svoboda» and «Right Sector» had a disciplined and ideologically motivated membership, possessed paramilitary experience and therefore had a significant influence on the organization and functioning of the revolutionary Maidan, on the ideological transformation of its participants and the post-revolutionary Ukrainian society.

Keywords: nationalist movement, Revolution of Dignity, revolutionary Maidan, parliamentary opposition, «Svoboda», «Right Sector», political competition.

* * *